

Research Paper

A comprehensive Model for Sustainable Tourism Development of Islamic Republic of Iran

sedaghat, maryam*¹¹ PhD in tourism management , Faculty of management , kharazmi University, Tehran, Iran

10.22080/jtpd.2021.14682.2892

Received:

August 30, 2018

Accepted:

Des.01.2020

Available online:

April 16, 2021

Keywords:Sustainable Development,
Sustainable Tourism
Development, Grounded
Theory Approach

Abstract

Inflexible and non-localized principles and goals of tourism development are of weaknesses of sustainable tourism development. Accordingly, in this paper, a model composing of causative, core, contextual, intervening, strategic, and consecutive factors was proposed by use of grounded theory. The statistical population of this study is tourism documents, statements of Supreme Leader of Islamic Republic of Iran and experts' points of view. In this model, causative factors of sustainable development of tourism (environmental concerns, tourism impacts and geopolitics), core factors (sustainability of tourism resources, futurism in preserving the tourism resources and justice and equality in using the tourism resources), contextual factors (participation and cohesion of tourism stakeholders, building culture for training and research in tourism), intervening factors (sense of place, financial management, safety and security, new technologies and good governance in tourism), strategic factors (tourism policy and planning, tourism marketing, environmental management, transportation management, total quality management and evaluation of tourism sustainability), and consecutive factors (cultural richness of Iran, protection of tourism resources, tourism satisfaction and quality of life) have been gathered in a comprehensive model. In the analysis, using selective coding, the relationship between categories were described to form a theory with five propositions. The propositions showed that the nature of Iran's tourism sustainability in terms of resources is linked to Islamic teachings and geopolitical dimensions of Iran. Moreover, in tourism sustainable development of Iran, a set of structural factors are involved. It also requires a localized approach which involves human and ecosystem welfare.

***Corresponding Author:** sedaghat, maryam**Address:** Kharazmi University, Tehran, Iran.**Email:** mary.sedaghat@gmail.com**Tel:** 09131588450

Extended abstract

1. Introduction

Sustainable tourism development is a process that supports the needs of tourists and the host community, while supporting future opportunities and managing all resources to meet a variety of economic and social needs (Risteskia, Kocevskia & Arnaudov,2012:377; Fazenda, Dasilva & Costa,2010:429).In this regard, the Sustainable Tourism Framework includes guidelines and actions that should not only be considered in specific areas of tourism activity, but should also be regarded in a framework for the creation of various types of tourism, including mass tourism (Janusz & Bajdor,2013:525).One of the weaknesses of sustainable tourism development concept is that the principles and objectives of it are expressed in a set of guidelines that generally represent a relatively proportional, non-existent and western-oriented outline of tourism development (Sharpley & Telfer,2008:88).Therefore, it is difficult to use some of the opportunities resulting from the development of West-oriented tourism in Iran. Thus, the elaboration of a localized model for sustainable tourism development of Islamic Republic of Iran is indispensable. Sustainable development has influenced the way tourism is studied and how tourism policies are formulated. Hence, one of the ways of recognizing tourism in these studies is proposing some localized frameworks and strategies for development (UNWTO, 2013:43).

Moreover, reviewing the studies on sustainable tourism development indicates that few studies are done on the determinants of the sustainable development of tourism, the conditions affecting the issue, the strategies and the

results of sustainable development of tourism. Recognition of the current and future share and the role of tourism in achieving the goals of the overall development of a country is the first and foremost step in strengthening policies and actions to gain support for sustainable tourism development.

2. Materials and Methods

The methodology of this research is fundamental and grounded theory is used Strauss and Corbin Paradigm has been used as the base for grounded theory, which is focused on identifying the core phenomenon, causal conditions, context conditions and intervening factors, strategies and consecutive and their relationship. The statistical population of the research are tourism plans, statement of Supreme Leader of Iran and interview with experts.

3. Results

Among tourism plans of Iran, 86 propositions were selected using the theoretical sampling method and 52 initial concepts were identified by coding them. Then, considering the content sharing of open source and 21 sub categories were extracted. The same procedure was done for statement of Supreme Leader, in which 38 initial concepts, 19 sub categories were extracted. Regarding the experts, 60 initial concepts and 24 sub categories were extracted. Out of these three parts, 6 main categories were produced. The contribution of this research, compared with other previous studies, is identification of the sustainable tourism development model of Iran along with the causal conditions, context core, intervening conditions, strategies and consequences.

4. Conclusions

In this model, causative factors of sustainable development of tourism environmental concerns, tourism impacts and geopolitics), core factors sustainability of tourism resources, futurism in preserving the tourism resources and justice and equality in using the tourism resources), contextual factors (participation and cohesion of tourism stakeholders, building culture for training and research in tourism), intervening factors (sense of place, financial management, safety and security, new technologies and good governance in tourism), strategic factors tourism policy and planning, tourism marketing, environmental management, transportation management, total quality

management and evaluation of tourism sustainability), and consecutive factors cultural richness of Iran, protection of tourism resources, tourism satisfaction and quality of life) have been gathered in a comprehensive model. In the analysis, using selective coding, the relationship between categories were described to form a theory with five propositions. The propositions showed that the nature of Iran's tourism sustainability in terms of resources is linked to Islamic teachings and geopolitical dimensions of Iran. Moreover, in tourism sustainable development of Iran, a set of structural factors are involved. It also requires a localized approach which involves human and ecosystem welfare.

مدل جامع توسعه ی پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران

دکتر مریم صداقت^{۱*}

^۱ دکتری مدیریت گردشگری، عضو هیات علمی دانشگاه خوارزمی تهران

10.22080/jtpd.2021.14682.2892

چکیده

اصول و هدف‌های اولیه انعطاف‌ناپذیر و بومی نشده از توسعه ی گردشگری؛ یکی از ضعف‌های مفهوم توسعه ی پایدار گردشگری است. بر این اساس، مقاله ی حاضر با به‌کارگیری نظریه ی داده بنیاد، به تدوین مدل جامع و بومی متشکل از عوامل؛ علی، محوری، زمینه‌ای، مداخله‌گر، راهبردها و پیامدهای توسعه ی پایدار گردشگری پرداخته است. جامعه ی آماری تحقیق اسناد مرتبط با گردشگری، بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران و مصاحبه‌های خبرگان صنعت گردشگری است. در این مدل، عوامل علی توسعه ی پایدار گردشگری (نگرانی‌های زیست‌محیطی ایران، اهمیت اثرات گردشگری و بعد ژئوپولتیک ایران)، عوامل محوری (پایداری منابع گردشگری، آینده‌نگری در حفظ منابع گردشگری و عدالت و برابری در استفاده از منابع گردشگری)، عوامل زمینه‌ای (مشارکت و انسجام ذی‌نفعان گردشگری، فرهنگ‌سازی نسبت به گردشگری و آموزش و پژوهش گردشگری)، عوامل مداخله‌گر (حس مکان گردشگری، مدیریت مالی گردشگری، ایمنی و امنیت در گردشگری، علم و فناوری‌های نوین گردشگری و حکمروایی خوب در گردشگری)، عوامل راهبردی (خطمشی‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری، بازاریابی گردشگری، مدیریت زیست‌محیطی منابع کشور، مدیریت حمل‌ونقل گردشگری، مدیریت منابع گردشگری، مدیریت کیفیت جامع گردشگری و ارزیابی و نظارت پایداری گردشگری) و عوامل پیامدی (غنا ی فرهنگی ایران اسلامی، حفاظت از منابع گردشگری، رضایت گردشگران و رفاه و کیفیت زندگی) در یک مدل جامع هم پیوند شده اند. در تجزیه و تحلیل پایانی با استفاده کدگذاری انتخابی به تشریح روابط بین مقوله‌ها برای تکوین نظریه با پنج قضیه پرداخته شد و قضیه ها نشان دادند که ماهیت پایداری گردشگری ایران از حیث منابع بر آموزه‌های اسلامی پیوند خورده و بعد ژئوپولتیک ایران بر شکل‌گیری آن موثر است. هم چنین در توسعه ی پایدار گردشگری ایران مجموعه‌ای از عوامل ساختاری مداخله دارند و این امر مستلزم رویکرد مدیریت بومی و دربردارنده ی رفاه انسانی و رفاه اکوسیستم است.

تاریخ دریافت:

۰۸ شهریور ۱۳۹۷

تاریخ پذیرش:

۱۱ آذر ۱۳۹۹

تاریخ انتشار:

۲۷ فروردین ۱۴۰۰

کلیدواژه‌ها:

توسعه پایدار، توسعه پایدار گردشگری، رویکرد داده بنیاد

* نویسنده مسئول: دکتر مریم صداقت

آدرس: دانشگاه خوارزمی، تهران، ایران.

ایمیل: mary.sedaghat@gmail.com

تلفن: ۰۹۱۳۱۵۸۸۴۵۰

۱ مقدمه

مکانیزم‌های آنها که بر اصول ارزشی و معرفتی خاص خودشان مبتنی است، به عنوان الگویی برای توسعه ی پایدار گردشگری ایران استفاده کرد. در این راستا شارپلی و تلفر (۱۳۹۴) اعتقاد دارند که «یکی از ضعف‌های مفهوم توسعه ی پایدار گردشگری این است که اصول و هدف‌های این مفهوم در مجموعه ای از رهنمودها بیان شده است که به طور کلی یک طرح اولیه به نسبت، انعطاف ناپذیر و غرب محور از توسعه ی گردشگری را نشان می‌دهد. تمامی مدل‌های توسعه ی پایدار گردشگری غیر بومی بر ابعاد چهارگانه رایج (اقتصادی، زیست محیطی، فرهنگی و اجتماعی و سیاسی) تمرکز دارند و کمتر به ارائه ی گویه‌ها متناسب با ساختار مقصد‌ها پرداخته اند. به عبارت دیگر، آن‌ها یک رویکرد هماهنگ در زمینه ی توسعه ی گردشگری ارائه کرده‌اند که به طور معمول، بر اساس اداره ی حدود تغییرات پذیرفتنی زیست محیطی و اجتماعی است و نمی‌تواند انواع نامحدود موقعیت‌های توسعه ی گردشگری را توجیه کند. به این معنا که مقصدها از نظر عوامل متعددی از جمله از نظر نیازهای توسعه بخشی محلی و سیستم‌های برنامه‌ریزی، بلوغ و تنوع اقتصاد محلی و... با هم تفاوت دارند» (شارپلی و تلفر، ۱۳۹۴: ۸۸). بنابراین، ایران به عنوان یک مقصد نمی‌تواند از برخی فرصت‌های حاصل از توسعه ی گردشگری غیربومی استفاده کند. از این رو، تدوین مدل بومی سازی شده در راستای توسعه ی پایدار گردشگری ایران ضرورت می‌یابد؛ هرچند که ممکن است شاخص‌های به دست آمده، هم‌پوشانی بسیار زیادی با شاخص‌های توسعه ی پایدار گردشگری رایج جهانی داشته باشد.

سیاست‌ها و برنامه‌های کارآمد برای توسعه ی گردشگری پایدار مستلزم تحلیل شرایط موجود، ویژگی‌های اقتصادی و اجتماعی، نیازسنجی، آینده‌نگری و لحاظ دیدگاه‌های جوامع و بهره‌وران

امروزه پایداری به نحو گسترده ای به عنوان رویکردی اساسی برای هر نوع توسعه از جمله؛ توسعه گردشگری پذیرفته شده است. در مباحث سیاسی و محیطی، گردشگری پایدار به‌عنوان مفهومی نوین برای مقابله با آثار مخرب توسعه ی گردشگری است. در بسیاری از کشورها، گردشگری راه اصلی و چه بسا تنها راه توسعه است. بنابراین، باید مطمئن بود گردشگری به شیوه‌ای توسعه یابد که سهم آن در توسعه ی پایدار مقصد بهینه باشد. در توسعه ی پایدار گردشگری، مالکیت و کنترل توسعه ی گردشگری بیشتر در دست جامعه ی محلی است و هدف آن بهینه‌سازی منافع بلندمدت گردشگران، محیط زیست مقصد و مردم بومی است. توسعه ی پایدار گردشگری فرایندی است که نیازهای گردشگران و جامعه ی میزبان را تأمین و درعین حال از فرصت‌های آینده حمایت می‌کند و مدیریت تمامی منابع را به منظور تأمین انواع نیازهای اقتصادی و اجتماعی به همراه دارد (ریستسکیا، و همکاران، ۲۰۱۲: ۳۷۷؛ فزندا و همکاران، ۲۰۱۰: ۴۲۹). به عبارت دیگر، نقش اصلی توسعه ی گردشگری، کمک به توسعه ی وسیع‌تر اقتصادی، زیست محیطی و اجتماعی در مقصد است. بنابراین، باید توسعه ی گردشگری پایدار را دستیابی به توسعه ی پایدار از طریق گردشگری دانست. بدین معنی که نه تنها خود گردشگری باید پایدار باشد؛ بلکه به‌طور گسترده‌ای باید به خط‌مشی‌ها و هدف‌های وسیع‌تر توسعه ی پایدار نیز کمک کند.

بررسی روند توسعه ی گردشگری در کشورهای توسعه‌یافته حاکی از آن است که برای دستیابی به پیشرفت و توسعه، مکانیزم خاصی مورد نیاز است که بر اصول بنیادین آن جوامع مبتنی است. از این رو، علیرغم ارزشمند بودن تجارب سایر کشورها و ضرورت بهره‌برداری منطقی از آنها، نمی‌توان به دلیل تفاوت‌های بنیادین در فرهنگ، ارزش‌ها و باورها از

^۲ Fazenda et al

^۱ Risteskia et al

گردشگری و تنظیم اهداف توسعه و مدیریت آن است. این خطمشی باید با توافق و تأیید بخش گردشگری و سایر بهره‌وران تدوین گردد. چارچوب خطمشی فراگیر گردشگری و قوانین و مقررات مربوط به توسعه ی پایدار گردشگری در ایران را در این مقاله می‌توان در سند چشم‌انداز بخش میراث فرهنگی و گردشگری و هم چنین مصاحبه‌های خبرگان صنعت گردشگری مشاهده نمود.

حاکمیت گردشگری و عوامل حکومتی: حاکمیت یکی از ارکان مهم و اساسی برنامه‌ریزی و توسعه است و متولی خطمشی گذاری صنعت گردشگری در هر کشور است. بر این اساس، در این مقاله بیانات رهبری از سال ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۷ درباره ی توسعه ی پایدار گردشگری، می‌تواند اهمیت توسعه ی پایدار گردشگری در حاکمیت ایران را مشخص کند.

به همین منظور محقق با استفاده از روش داده بنیاد به شناسایی مفاهیم و مقوله‌بندی گزاره‌های منتخب اسناد بالادستی (شامل برنامه‌های پنج ساله توسعه ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی اول تا ششم و سند چشم انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری)، بیانات رهبری، خبرگان صنعت گردشگری مبادرت ورزید و روابط میان مقوله‌ها را شناسایی کرده‌است.

اجتماعی و زیست‌محیطی را با توجه به نیازهای بازدیدکنندگان، صنعت، محیط‌زیست و جوامع میزبان در نظر بگیرد (هیگنز و دیسبیلیوس^۳، ۲۰۱۸: ۱۵۷؛ وایت و همکاران^۴، ۲۰۰۶: ۳؛ ریستسکیا و همکاران، ۲۰۱۲: ۳۷۷؛ فزنداو و همکاران، ۲۰۱۰: ۴۲۹؛ چوی و سیراکایا^۵، ۲۰۰۶: ۱۲۷۴). علیرغم انتقادات وارده به مفهوم گردشگری پایدار، تحقیقات در این زمینه هم از نظر تئوریک و هم از نظر روش‌شناسی رشد کرده است و نتایج آنها به درک بیشتری از

محلی است. بنابراین، سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه ی پایدار گردشگری در ایران باید اجتماع‌محور، همه‌جانبه و نظام‌مند، هدف‌مدار، ریسک‌پذیر و انعطاف‌پذیر باشند و مهم‌تر از هر چیز، توجه به فرهنگ جامعه میزبان، حفاظت از محیط‌زیست و توسعه ی اقتصادی- اجتماعی مقصد را در اولویت قرار دهند (جاودان و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۴۷)، بنابراین، برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه ی گردشگری در ایران باید به‌گونه‌ای تدوین شوند که با برنامه‌های فرادست هم پیوند بوده و در برگیرنده ی رویکرد متوازن و توجه به توسعه ی پایدار و طیف وسیعی از منافع بهره‌وران باشد. در این مقاله، ارائه ی مدل با ارزیابی سه رکن تعریف‌شده است که شامل موارد زیر است:

جایگاه توسعه ی پایدار گردشگری در برنامه‌های توسعه: سطح شناخت دولت و سازمان‌ها از اهمیت گردشگری برای توسعه ی پایدار کشور و انعکاس ویژه‌ی آن در برنامه‌های توسعه را شامل می‌شود. برای بررسی اهمیت توسعه ی پایدار گردشگری در برنامه‌های توسعه در این مقاله می‌توان آن‌ها را در برنامه‌های پنج‌ساله‌ی اول تا ششم توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی کشور ایران جستجو کرد.

خطمشی‌های توسعه ی پایدار گردشگری و چارچوب قانونی: خطمشی گردشگری تعهد دولت به

۲ مبانی نظری و پیشینه ی تحقیق

فلسفه ی توسعه ی پایدار گردشگری، یک جابه جایی از رویکردهای سنتی اقتصادی نئوکلاسیک، به یک رویکرد کلی‌نگرتر (سیستمی‌تر) است (یافانتیدو^۱ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱۱۵۶ و هولی^۲ و همکاران، ۲۰۱۶: ۱). رویکرد توسعه ی پایدار گردشگری، توسعه ی گردشگری است که اثرات فعلی و آتی اقتصادی،

^۴ White et al
^۵ sirakaya

^۱ Yfantidou
^۲ Huili
^۳ Higgins-Desbiolles

بی ثباتی و تاثیر منفی بر گردشگری پایدار می‌شوند (فارماکی و همکاران، ۲۰۱۵: ۱۷۸).

جاودان و همکاران (۱۳۹۳)، به ارزیابی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه‌ی گردشگری ایران در چارچوب رهیافت توسعه‌ی پایدار گردشگری می‌پردازند. یافته‌های پژوهش آنها نشان می‌دهد که برنامه‌ی پنجم توسعه در مقایسه با چهار برنامه‌ی اول توسعه به‌طور کامل‌تر و بهتری به بررسی وضعیت صنعت گردشگری پرداخته است؛ که در تحقیق حاضر نیز تعداد مقوله‌های مرتبط با توسعه‌ی پایدار گردشگری در برنامه‌ی پنجم توسعه نیز از سایر برنامه‌ها بیشتر بوده است. با وجود آن، برنامه‌ها و سیاست‌های توسعه‌ی گردشگری در ایران باید به‌گونه‌ای تدوین شوند که هم پیوند با برنامه‌های فرادست بوده و با رویکرد متوازن و توجه به توسعه‌ی پایدار همراه باشند.

رکن‌الدین افتخاری و همکاران (۱۳۸۹)، مفهوم پایداری در صنعت گردشگری را، طی چند دهه گذشته یکی از اصلی‌ترین مفاهیم توسعه‌ی گردشگری و به‌عنوان چارچوبی برای فهم روندهای توسعه‌ی اقتصادی-اجتماعی و مدیریت منابع طبیعی و گردشگری در سراسر جهان مطرح کرده‌اند. این در حالی است که از یک‌سو پیچیده و غامض بودن این مفهوم و از سوی دیگر، نحوه‌ی عملیاتی کردن و اندازه‌گیری پیشرفت به‌سوی پایداری در صنعت گردشگری، آن شاخص‌ها و معرف‌های دقیق و جامعی ضروری به نظر می‌رسد که بتواند با در نظر گرفتن همه‌ی جوانب، توسعه‌ی پایدار گردشگری را میسر سازد. بنابراین، بررسی پژوهش‌ها در زمینه‌ی توسعه‌ی پایدار گردشگری نشان داد اگرچه مطالعات زیادی در زمینه‌ی توسعه‌ی پایدار گردشگری انجام شده است؛ اما کوتاهی مطالعات علمی در مورد عوامل زمینه‌ساز توسعه‌ی پایدار گردشگری، شرایط تأثیرگذار، راهبردها و نتایج

توسعه‌ی گردشگری منجر شده‌اند. در میان شش روندی که در مطالعات گردشگری پایدار برام ول و همکاران^۱ (۲۰۱۷) شناسایی شده است؛ حکومت، موضوعی جدیدتر است - که در این مقاله نیز با عنوان حکمرانی خوب گردشگری مطرح شده است- و به اعتقاد آنها «حکومت مفهومی جدید در مطالعات گردشگری است که نشان دهنده‌ی دیدگاهی وسیع از این موضوع است که چگونه جوامع و اقدامات آنها هدایت، بسیج و قانون‌مند می‌شوند. رژیم‌ها و سیستم‌های حکومتی می‌توانند روابط اجتماعی از جمله ارزش‌ها و قوانین اجتماعی را هدایت کنند. (نانکو^۲، ۲۰۱۷: ۲۷۷). علاقه‌مندی به گردشگری پایدار نه تنها در مشارکت کنندگان؛ بلکه در حکومت کشورهای میزبان نیز دیده می‌شود (جانوس و باجور^۳، ۲۰۱۳: ۵۲۵). این گونه علاقه‌مندی‌ها در تحقیقاتی مانند یاساراتا^۴ و همکاران (۲۰۱۰) با عنوان «سیاست و توسعه‌ی گردشگری پایدار - آیا آنها با هم سازگارند؟ نمونه‌های از قبرس شمالی» دیده می‌شود. آنها در مقاله‌شان به بیان موانع سیاسی پرداختند که مانع تدوین و اجرای توسعه‌ی گردشگری پایدار در جزایر کوچک قبرس شمالی می‌شود. بر اساس یافته‌های آنها، درک سیستم سیاسی پیچیده و ساختار قدرت در یک جامعه کلید شناخت توسعه‌ی سیاست گردشگری پایدار، برنامه ریزی و اجرای آن است (یاساراتا و همکاران، ۲۰۱۰: ۳۴۵). همچنین در تحقیق دیگری فارماکی^۵ و همکاران (۲۰۱۵) به بیان این موضوع پرداختند که محیط سیاسی شکننده قبرس نمونه‌ای جذاب برای ارتقای دانش مان در خصوص سیاست گردشگری است. آنها مجموعه‌ای از مکانیزم‌ها را پیشنهاد کردند که باعث اجرای گردشگری پایدار می‌شود. بنا به اعتقاد آنها، نبود سیستم سیاسی خوب سازماندهی شده و تغییر مداوم حکومتی باعث

^۴Yasarata

^۵Farmaki

^۱Bramwell et al

^۲Nunkoo

^۳Janusz and Bajdor

افزون بر «درگیری طولانی با طرح پژوهش» (بیش از یک سال) و «توصیف دقیق و عمیق»، پیشرفت کار گردآوری و تحلیل اطلاعات را مستمراً زیر نظر استادان مربوط انجام داد. حساسیت نظری محقق، سازگاری روش‌شناختی، متناسب بودن نمونه، روشن بودن هدف مطالعه و گردآوری و تحلیل هم‌زمان داده‌ها و اشتراک گذاری مقوله‌ها با ۵ نفر از استادان و دانشجویان دکتری برای اثبات پذیری پژوهش رعایت شده است.

روش نمونه‌گیری هدفمند در اسناد مرتبط با گردشگری استفاده شد و در مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با استفاده از روش نمونه‌گیری گلوله برفی ۸ نفر به‌عنوان خبره انتخاب شدند. در روش داده بنیاد، نمونه‌گیری نظری تا جایی ادامه پیدا نمود که دیگر مفهومی به مفاهیم قبلی اضافه نشد. در تجزیه و تحلیل مصاحبه‌های نیمه ساختار یافته خبرگان گردشگری بعد از تحلیل مصاحبه پنجم کفایت نظری مطابق با جدول (۱) حاصل شد.

توسعه ی پایدار گردشگری، ارائه یک مدل جامع به طور قابل ملاحظه ای احساس می‌شود.

۳ روش شناسی پژوهش

پژوهش حاضر، توسعه ای -اکتشافی و راهبرد مورد استفاده، نظریه داده بنیاد است. در این پژوهش از مدل پارادایمی اشتراوس و کوربین به عنوان طرح پژوهشی نظریه ی داده بنیاد استفاده شده که مبتنی بر شناسایی پدیده ی محوری، شرایط علی، عوامل زمینه ای و مداخله‌گر، راهبردها و پیامدها و ارتباط بین آنهاست. جامعه ی آماری تحقیق، شامل اسناد مرتبط با توسعه ی گردشگری (بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران و سند چشم‌انداز توسعه ی بخش میراث فرهنگی و گردشگری و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی ایران) و خبرگان صنعت گردشگری است. در رابطه با پایایی و روایی پژوهش، با استفاده از ترکیب مصاحبه و تحلیل اسناد و بیانات رهبری موضوع از چند منظر گوناگون بررسی شد و هم‌چنین پژوهشگر

جدول ۱. فرایند ظهور مفاهیم و مقولات تا مرز کفایت نظری در مصاحبه های خبرگان

ردیف	مصاحب ه‌شونده	کدباز	تعداد کد جدید	تعداد مفاهیم	تعداد مفاهیم جدید	تعداد مقوله‌های فرعی	تعداد مقوله‌های فرعی جدید
۱	A	۷۵	۷۵	۳۵	۳۵	۲۰	۲۰
۲	B	۵۷	۲۸	۳۷	۱۸	۲۱	۴
۳	C	۶۸	۹	۳۳	۳	۲۰	-
۴	D	۸۲	۳	۳۲	۲	۱۷	-
۵	E	۴۸	۳	۲۶	۲	۱۷	-
۶	F	۴۳	-	۲۹	-	۱۷	-
۷	G	۶۳	-	۲۵	-	۱۴	-
۸	H	۴۰	-	۲۲	-	۱۵	-

اندک وجود مفاهیم جدید، برنامه‌های چهارم، پنجم و ششم توسعه‌ی کشور نیز بررسی شد تا گزاره‌ای از قلم نیفتد.

همان‌طور که در جدول (۲) نشان داده شده است، پژوهشگر در بررسی اسناد توسعه‌ی گردشگری، بعد از بررسی چهار سند به نقطه‌ی اشباع رسید؛ اما به علت حساسیت موضوع و امکان

جدول ۲. فرایند ظهور مفاهیم و مقولات تا مرز کفایت نظری در اسناد توسعه‌ی گردشگری

تعداد مقوله‌های فرعی جدید	تعداد مقوله‌های فرعی	تعداد مفاهیم جدید	تعداد مفاهیم	تعداد کدهای باز	تعداد ماده‌ها و تبصره‌های مرتبط با توسعه پایدار گردشگری	تعداد کل ماده‌ها	اسناد
۱۵	۱۵	۲۶	۲۶	۷۷	همه بخش‌ها	۶ بخش کلی	سند چشم‌انداز بخش میراث فرهنگی و گردشگری
۲	۱۱	۴	۱۲	۱۲	۴	۵ بخش کلی و تبصره	برنامه‌ی اول ۱۳۷۲-۱۳۶۸
۲	۹	۵	۱۳	۱۷	۵	۱۰۱ تبصره	برنامه‌ی دوم ۱۳۷۸-۱۳۷۴
۲	۱۴	۹	۲۴	۴۳	۱۴	۲۶ فصل و ماده ۱۹۹	برنامه‌ی سوم ۱۳۸۳-۱۳۷۹
-	۱۸	۸	۴۵	۱۲۲	۲۱	۷ بخش و ماده ۱۶۱	برنامه‌ی چهارم ۱۳۸۸-۱۳۸۴
-	۱۸	-	۳۷	۱۰۳	۲۲	۹ فصل و ماده ۲۳۵	برنامه‌ی پنجم ۱۳۹۴-۱۳۹۰
-	۱۷	-	۲۹	۷۲	۱۵	۲۰ بخش و ماده ۱۲۴	برنامه‌ی ششم ۱۴۰۰-۱۳۹۶

میراث فرهنگی و منابع طبیعی و گردشگری) در سال‌های ۱۳۷۰ تا ۱۳۹۷، کدگذاری تا مرحله‌ی کفایت نظری به شرح جدول (۳) انجام شد.

پس از گردآوری هدفمند بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران با موضوعات مرتبط با توسعه‌ی پایدار گردشگری (محیط‌زیست، صنایع‌دستی، گردشگری،

جدول ۳. فرآیند ظهور مفاهیم و مقوله‌های فرعی بیانات رهبری تا مرز کفایت نظری

سال بیانات	کد باز	تعداد مفاهیم	تعداد مفاهیم جدید	تعداد مقوله‌های فرعی	تعداد مقوله‌های فرعی جدید
۱۳۹۷	۸	۷	۷	۵	۵
۱۳۹۶	۱۰	۱۰	۸	۸	۶
۱۳۹۵	۱۰	۱۰	۷	۷	۲
۱۳۹۴	۱۰	۹	۱	۸	-
۱۳۹۳	۳۰	۲۲	۹	۱۲	۳
۱۳۹۲	۱۲	۱۱	۱	۹	۱
۱۳۹۱	۱۶	۱۰	۲	۹	-
۱۳۹۰	۹	۸	۲	۶	۱
۱۳۸۹	۱۴	۹	-	۸	-
۱۳۸۸	۱۶	۱۳	-	۱۰	-
۱۳۸۷	۲۲	۱۳	-	۸	-
۱۳۸۶	-	-	-	-	-
۱۳۸۵	۴	۳	-	۳	-
۱۳۸۴	۱	۱	۱	۱	-
۱۳۸۳	۱۵	۱۱	۱	۹	۱
۱۳۸۲	۱۳	۱۰	-	۸	-
۱۳۸۱	-	-	-	-	-
۱۳۸۰	-	-	-	-	-
۱۳۷۹	۲	۲	-	۲	-
۱۳۷۸	-	-	-	-	-
۱۳۷۷	۴	۳	-	۳	-
۱۳۷۶	۳	۳	-	۳	-
۱۳۷۵	-	-	-	-	-

سال بیانات	کد باز	تعداد مفاهیم	تعداد مفاهیم جدید	تعداد مقوله‌های فرعی	تعداد مقوله‌های فرعی جدید
۱۳۷۴	۲	۲	-	۲	-
۱۳۷۳	۱	۱	-	۱	-
۱۳۷۲	-	-	-	-	-
۱۳۷۱	-	-	-	-	-
۱۳۷۰	۱	۱	-	۱	-

۴ رویه ی تحلیل داده‌ها

در تحلیل داده های پژوهش از سه نوع کدگذاری باز، محوری و انتخابی استفاده شده است. کدگذاری انتخابی در قسمت نتیجه گیری به صورت مجموعه قضایا بیان شده است.

۱- **کدگذاری باز:** کدگذاری باز خود شامل دو مرحله است: در مرحله ی اول با استفاده از

کدگذاری سطر به سطر، گزاره‌های منتخب از اسناد، بیانات رهبری و مصاحبه های خبرگان مشابه جدول ۴ استخراج شدند. در این جدول نشانگر ۴/۱۱۴/۴۳/۰۱ به معنای اولین کد یا مفهوم مستخرج از چهل و سومین گزاره منتخب از ماده ۱۱۴ برنامه ی چهارم توسعه است.

جدول ۴. مثالی از کدگذاری اولیه

نشانه	کدگذاری اولیه	شماره و شرح ماده مرتبط
۴/۱۱۴/۴۳/۰۱	اصلاح قوانین و مقررات و ارائه ی تسهیلات لازم در زمینه گردشگری	ماده ی ۱۱۴: دولت موظف است به منظور اهتمام ملی در شناسایی، حفاظت، پژوهش، مرمت، احیاء، بهره برداری و معرفی میراث فرهنگی کشور و ارتقای توان گردشگری، تولید ثروت و اشتغالزایی و مبادلات فرهنگی در کشور اقدامات زیر را در طول برنامه چهارم به انجام برساند:
۴/۱۱۴/۴۳/۰۲	تهیه ضوابط حمایتی، اداری، بانکی برای مؤسسات بخش غیردولتی گردشگری	- تهیه و اجرای طرح های مربوط به «حمایت از مالکان» متصرفان قانونی و بهره برداران آثار تاریخی - فرهنگی و املاک واقع در حریم آن ها و «مدیریت، ساماندهی، نظارت و حمایت از مالکان و دارندگان اموال فرهنگی - تاریخی منقول مجاز» تا پایان سال اول برنامه ی چهارم.
۴/۱۱۴/۴۳/۰۳	احیا و بهره برداری میراث فرهنگی کشور	- ایجاد و توسعه ی موزه های پژوهشی - تخصصی وابسته به دستگاه های اجرائی.
۴/۱۱۴/۴۳/۰۴	ایجاد صندوق احیاء و بهره برداری از بناها و اماکن تاریخی - فرهنگی	- شناسایی و مستندسازی آثار تاریخی - فرهنگی در محدوده ی جغرافیائی اجرای طرح، توسط دستگاه مجری با نظارت و تأیید سازمان میراث فرهنگی و گردشگری.
۴/۱۱۴/۴۳/۰۵	معرفی و حمایت از آثار فرهنگی تاریخی حوزه فرهنگی ایران موجود در کشورهای همسایه	- ایجاد و تجهیز پایگاه های میراث فرهنگی در آثار تاریخی مهم کشور و مضامین اصلی مرتبط با موضوع میراث فرهنگی.
۴/۱۱۴/۴۳/۰۶	پژوهش در زمینه میراث فرهنگی کشور و معرفی آن	- شناسایی و حمایت از آثار فرهنگی تاریخی حوزه ی فرهنگی ایران موجود در کشورهای همسایه
۴/۱۱۴/۴۳/۰۷	توسعه موزه های پژوهشی - تخصصی وابسته به دستگاه های اجرائی	- به منظور جلب مشارکت بخش خصوصی و تعاونی، سازمان میراث فرهنگی و گردشگری مجاز است نسبت به صدور مجوز تأمین و فعالیت موزه های خصوصی و تخصصی و مؤسسات مشاوره و کارشناسی مرتبط با موضوع فعالیت های میراث فرهنگی، کارگاه های مرمت آثار فرهنگی - تاریخی منقول و غیرمنقول، مؤسسات مدیریت موزه ها و محوطه های تاریخی - فرهنگی، مؤسسات کارشناسی اموال فرهنگی - تاریخی، کارگاه های هنرهای سنتی و سایر مؤسسات خصوصی مرتبط با میراث فرهنگی اقدام نماید، آئین نامه اجرائی این بند به پیشنهاد سازمان میراث فرهنگی و گردشگری به تصویب هیات وزیران خواهد رسید.
۴/۱۱۴/۴۳/۰۸	ترویج و ایجاد پایگاه های میراث فرهنگی در آثار تاریخی مهم کشور	

۲- **کدگذاری محوری:** کدگذاری محوری دارای سه مرحله است:

❖ **مرحله ی اول: ساخت مقوله‌های اصلی:** مقوله‌های فرعی حاصل از کدگذاری باز اسناد مرتبط با توسعه ی گردشگری، بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران و مصاحبه های خبرگان صنعت گردشگری به دلیل اشتراکات محتوایی در ۶ مقوله ی اصلی دسته بندی شده اند که در جدول (۵) نشان داده شده است.

مرحله ی دوم کدگذاری باز، کدگذاری متمرکز است. در این مرحله از کدگذاری محقق کدهای مشابه را در قالب یک مفهوم واحد قرار و سپس مفاهیم مشترک را در قالب مقوله های فرعی دسته بندی نموده است. در این مرحله از پژوهش، ۵۲ مفهوم و ۲۱ مقوله فرعی از اسناد مرتبط با توسعه ی پایدار گردشگری، ۳۸ مفهوم و ۱۹ مقوله ی فرعی از بیانات رهبری و ۶۰ مفهوم و ۲۴ مقوله ی فرعی از مصاحبه‌های خبرگان صنعت گردشگری استخراج شد که همگی آنها در جدول ۵ نشان داده شده است

جدول ۴. مفاهیم، مقوله های فرعی و اصلی توسعه ی پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی	محور
مشارکت ذی نفعان گردشگری همکاری و انسجام ذی نفعان گردشگری هماهنگی ذی نفعان گردشگری	مشارکت و انسجام ذی نفعان گردشگری	عوامل زمینه‌ای توسعه ی پایدار گردشگری	توسعه پایدار گردشگری
آموزش مناسب گردشگری تحقیق و پژوهش در گردشگری	آموزش و پژوهش گردشگری		
نگرش نسبت به گردشگری آگاه‌سازی عمومی نسبت به گردشگری تفسیر میراث اسلامی ایرانی	فرهنگ‌سازی نسبت به گردشگری		
الگوگیری از فرهنگ سفر پیامبران و امامان توجه به نسل آینده در گردشگری هدمندی آفرینش منابع گردشگری	آینده‌نگری در حفظ منابع گردشگری	عوامل محوری توسعه ی پایدار گردشگری	
عدالت اجتماعی تعادل اکولوژیک	عدالت و برابری در استفاده از منابع گردشگری		
مالکیت مشترک منابع در گردشگری بهره‌گیری پایدار از منابع طبیعی کشور	پایداری منابع گردشگری		

مفهوم	مقاله فرعی	مقاله اصلی	محور
بهره‌گیری پایدار از میراث فرهنگی کشور مصرف عاقلانه منابع در فرهنگ اسلامی ایرانی	حفاظت از منابع گردشگری	عوامل پیامدی توسعه ی پایدار گردشگری	
حفاظت از منابع طبیعی کشور حفاظت از میراث فرهنگی کشور حفظ تنوع زیستی منابع اصیل ایرانی	رفاه و کیفیت زندگی		
رفاه و خودکفایی اقتصادی رفاه عمومی جامعه ی ایرانی رفاه اکوسیستم‌های طبیعی رفاه انسان	غنای فرهنگی ایران اسلامی		
تحکیم وحدت اسلامی هویت بخشی فرهنگی به کشور تجربه‌اندوزی گردشگران خداشناسی گردشگران خودشناسی گردشگران عبرت‌آموزی گردشگران	رضایت گردشگران		
کارایی و اثربخشی دولت در گردشگری مردم‌سالاری دینی در گردشگری مسئولیت‌پذیری در گردشگری خصوصی‌سازی گردشگری ساختار سازمانی گردشگری بسترسازی قانونی گردشگری	حکمروایی خوب در گردشگری	عوامل مداخله‌گر توسعه ی پایدار گردشگری	
تولید دانش گردشگری فناوری‌های پیشرفته گردشگری سرمایه‌گذاری در گردشگری	علم و فناوری‌های نوین گردشگری		
تأمین مالی حفاظت منابع گردشگری اصالت اسلامی و ملی جاذبه‌های گردشگری	مدیریت مالی گردشگری		
	حس مکان گردشگری		

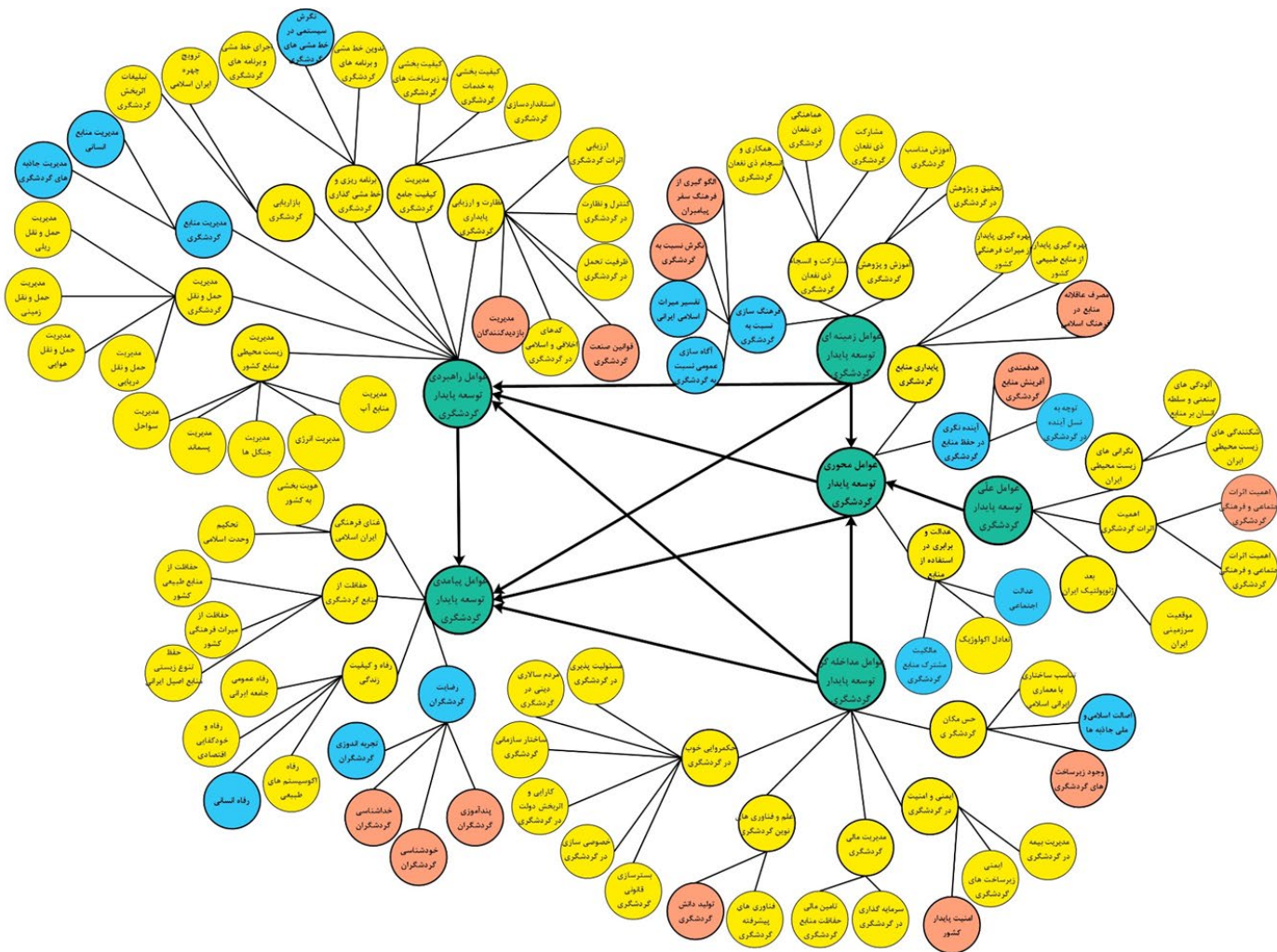
مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی	محور
تناسب با معماری اسلامی ایرانی وجود زیرساخت‌های گردشگری مدیریت بیمه در گردشگری ایمنی زیرساخت‌های گردشگری امنیت پایدار کشور	ایمنی و امنیت در گردشگری		
موقعیت سرزمینی ایران اهمیت اثرات زیست‌محیطی گردشگری اهمیت اثرات اجتماعی و فرهنگی گردشگری	بعد ژئوپولتیک ایران اهمیت اثرات گردشگری	عوامل علی توسعه ی پایدار گردشگری	
آلودگی‌های صنعتی و سطله انسان بر منابع شکنندگی‌های زیست‌محیطی ایران تدوین خطمشی و برنامه‌های گردشگری اجرای خطمشی و برنامه‌های گردشگری نگرش سیستمی در خطمشی و برنامه‌های گردشگری	نگرانی‌های زیست‌محیطی در ایران برنامه‌ریزی و خطمشی گذاری گردشگری	عوامل راهبردی توسعه ی پایدار گردشگری	
تبلیغات اثربخش گردشگری ترویج چهره ایران اسلامی استانداردسازی گردشگری کیفیت‌بخشی به خدمات گردشگری کیفیت‌بخشی به زیرساخت‌های گردشگری مدیریت منابع انسانی در گردشگری مدیریت جاذبه‌های گردشگری	بازاریابی گردشگری مدیریت کیفیت جامع گردشگری		
ارزیابی اثرات گردشگری مدیریت بازدیدکنندگان قوانین صنعت گردشگری ظرفیت تحمل در گردشگری نظارت و کنترل در گردشگری	نظارت و ارزیابی پایداری گردشگری		

مفهوم	مقوله فرعی	مقوله اصلی	محور
کدهای اخلاقی و اسلامی در گردشگری			
مدیریت سواحل	مدیریت زیست‌محیطی منابع کشور		
مدیریت منابع آب			
مدیریت جنگل‌ها			
مدیریت پسماند			
مدیریت انرژی			
مدیریت حمل‌ونقل ریلی	مدیریت حمل‌ونقل گردشگری		
مدیریت حمل‌ونقل هوایی			
مدیریت حمل‌ونقل زمینی			
مدیریت حمل‌ونقل دریایی			

اسلامی ایران با تفکیک مفاهیم و مقوله‌های فرعی استخراجی از اسناد مرتبط با توسعه گردشگری (زرد)، بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران (آبی) و مصاحبه‌های خبرگان صنعت گردشگری (صورتی) در شکل ۱ نشان داده شده است. لازم به ذکر است برخی از این مفاهیم و مقوله‌های فرعی در هر سه مرحله با یکدیگر هم‌پوشانی دارند که در این مدل به دلیل شروع تجزیه و تحلیل از اسناد مرتبط با توسعه گردشگری، مفاهیم و مقوله‌های فرعی استخراجی جدید در دو مرحله بعد با رنگ آبی و صورتی نشان داده شده است و از جمع بندی تجزیه و تحلیل سه مرحله بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران، اسناد مرتبط با توسعه گردشگری و مصاحبه‌های خبرگان صنعت گردشگری، ۷۶ مفهوم، ۲۵ مقوله فرعی و ۶ مقوله اصلی به دست آمده است.

❖ **مرحله ی دوم: ایجاد شبکه ی ارتباطی میان کل مقولات در قالب چند طبقه:** در این مرحله یکی از مقوله‌های کدگذاری باز به عنوان مقوله یا پدیده ی اصلی (یا فرایند مورد مطالعه) انتخاب می‌شود و سایر مقوله‌ها را به هم مرتبط می‌سازد (شکل ۱). هم‌چنین پژوهشگر در روابط میان مقوله‌ها علاوه بر چهارچوب تعریف شده روش داده بنیاد از ادبیات پژوهش توسعه ی پایدار گردشگری نیز استفاده کرده است. در کدگذاری محوری مدل ارائه‌شده، ملاحظه می‌شود که عوامل علی و عوامل زمینه ای و عوامل مداخله گر توسعه ی پایدار گردشگری بر عوامل محوری اثر می‌گذارند و عوامل محوری و عوامل زمینه ای و عوامل مداخله گر بر عوامل راهبردی و عوامل پیامدی اثر می‌گذارد و عوامل راهبردی بر عوامل پیامدی اثر می‌گذارد.

❖ **مرحله ی سوم: استخراج مدل تحقیق:** مدل توسعه ی پایدار گردشگری جمهوری

شکل ۱. مدل جامع توسعه ی پایدار گردشگری جمهوری اسلامی ایران (یافته تحقیق)

۵ نتیجه گیری

تحقیق در قالب قضایای تئوریک بیان شده اند که طی فرایند کدگذاری انتخابی به دست آمده اند. با توجه به نتایج تحلیل ها در این مقاله پنج قضیه نظریه ی توسعه ی پایدار گردشگری ایران را شکل داده است که بیان می کند ماهیت پایداری گردشگری ایران از حیث منابع بر آموزه های اسلامی پیوند خورده و بعد ژئوپولتیک ایران بر شکل گیری آن موثر است. هم چنین در توسعه ی پایدار گردشگری

محقق تجزیه و تحلیل پایانی را با استفاده از کدگذاری انتخابی به منظور تکوین نظریه، بیان نموده و مفاهیم و مقوله های تولید شده را به طور منظم به یکدیگر مرتبط ساخته تا به نظریه برسد. نظریه پردازان داده بنیاد، نظریه های خودشان را در سه شکل ممکن ارائه می دهند: (۱) الگوی کدگذاری بصری، (۲) مجموعه ای از قضایا و (۳) داستانی به شکل روایی نوشته می شود. در این مقاله، نظریه ی

قضیه مطرح شده‌اند. نتایج این قضیه در مقوله ی پایداری منابع گردشگری در تحقیق لی^{۱۳}، ۲۰۱۳: ۴۵ و دیاز و رودریگو^{۱۴}، ۲۰۱۶: ۳، در مقوله ی عدالت و برابری در استفاده از منابع گردشگری در تحقیق تازیم جمال و کامرگو^{۱۵}، ۲۰۱۳: ۴ و بارتون و لئونارد^{۱۶}، ۲۰۱۰: ۳۰۱ و در مقوله ی آینده‌نگری در حفظ منابع در تحقیق آگیویه و همکاران^{۱۷}، ۲۰۱۷: ۲۷ آمده است.

قضیه ۲: موقعیت ژئوپولیتیک ایران بر شکل‌گیری توسعه ی پایدار گردشگری ایران تاثیر دارد.

موقعیت ژئوپولیتیک ایران باعث ایجاد محیط‌زیست‌های متفاوت از نظر منابع طبیعی با سایر کشورها شده است. در سطح پایه این محیط‌زیست‌ها می‌تواند به محیط‌زیست‌های طبیعی و انسان‌ساخت تقسیم شوند؛ اما در داخل این دو طبقه ی گسترده، تنوع زیادی با توجه به ویژگی‌ها و جاذبه‌های آن‌ها برای گردشگران، نوع و مقیاس گردشگری که آن‌ها را قادر به حمایت از شکنندگی و ثبات آن‌ها در برابر آسیب‌ها و تقلیل درجه‌ی ارزش شناخته شده آن‌ها برای توسعه ی گردشگری وجود دارد. در مصاحبه های خبرگان نیز به نقش موقعیت استراتژیک ایران در پایداری گردشگری اشاره شده است، هم‌چنین عباس مخبر (۱۳۹۲) بعد ژئوپولیتیک را عامل تعیین‌کننده اصلی رفتار دولت می‌داند. محل استقرار یک کشور، همسایگان آن، محورهای ارتباطی و منابع فیزیکی آن بر پایداری انتخاب‌های یک کشور تأثیرگذار است (عباس مخبر، ۱۳۹۲: ۲). مقوله ی موقعیت ژئوپولیتیک ایران از خط‌مشی‌های برنامه ی اول بند چهارم، ماده ی ۲۸، ۷۲ و ۱۱۳ برنامه ی چهارم و ماده ۱۶۳ و ۱۶۶ برنامه ی پنجم اقتباس شده است. مقوله ی بعد ژئوپولیتیک در تحقیقات ویور، ۲۰۱۰: ۴۷ و هال^{۱۸}، ۲۰۱۷: ۵ به طور مشابه در توسعه ی پایدار گردشگری مطرح شده است.

ایران مجموعه‌ای از عوامل ساختاری مداخله دارند و این امر مستلزم رویکرد مدیریت بومی و دربردارنده ی رفاه انسانی و رفاه اکوسیستم است. قضیه‌ها به شرح زیر است:

قضیه ی ۱: ماهیت پایداری گردشگری ایران از حیث منابع بر آموزه‌های اسلامی پیوند خورده است.

گردشگری یک صنعت وابسته به منبع است. صنعتی که به موهبت طبیعت و میراث جامعه وابسته است و این منابع را به‌عنوان بخشی از محصول ارائه می‌دهد؛ اما در استفاده از این منابع با سایر کاربران از جمله ساکنان محلی سهیم است. ماهیت محوری گردشگری ایران، با پایداری منابع گردشگری، عدالت و برابری در استفاده از منابع گردشگری و آینده‌نگری در حفظ منابع گردشگری پیوند خورده است. در مصاحبه‌های خبرگان نیز به این مقوله‌ها با تأکید بر اسلامی و ایرانی اشاره شده است. در توسعه ی پایدار گردشگری، به خاطر استفاده امروزی نباید سرمایه‌های متعلق به آیندگان کشور را نابود کرد. این مقوله‌ها را می‌توان در خط‌مشی‌های بند ۳ برنامه ی اول، تبصره ی ۸۲ برنامه ی دوم، ماده ی ۱۰۴ برنامه ی سوم، ماده‌های ۳۴، ۶۸ و ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۱ و ۱۸۷ برنامه ی پنجم و ماده ی ۳۸ برنامه ششم مشاهده نمود. در سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری، ضرورت بهره‌برداری مناسب از حجم عظیم منابع بالقوه و بالفعل تاریخی، فرهنگی، طبیعی جذاب گردشگری کشور اشاره شده است. توسعه ی پایدار گردشگری ایران بر ضرورت تعادل اجتماعی و اکولوژیکی تأکید دارد. در بیانات رهبری جمهوری اسلامی ایران نیز پایداری منابع گردشگری، عدالت و برابری در استفاده از منابع و آینده‌نگری در حفظ منابع گردشگری به‌عنوان مقوله‌های فرعی این

^{۱۶} Bartona and Leonard

^{۱۷} Agyeiwaah et al

^{۱۸} Hall

^{۱۳} Lee

^{۱۴} Díaz and. Rodríguez

^{۱۵} Tazim Jamal and Camargo

همکاران^{۲۳}، ۲۰۱۷: ۱۰۱ و اودانتان^{۲۴}، ۲۰۱۲: ۳۱ نیز اشاره شده است. در سند چشم‌انداز توسعه، بخش میراث فرهنگی و گردشگری، اهمیت این اثرات با آثار اجتماعی و فرهنگی گردشگری بیان و به موارد تجاوز دائمی به محوطه‌ها و تپه‌های تاریخی، فرهنگی، بالا بودن حجم تخریب و استهلاک آثار تاریخی، فرهنگی ثبت‌شده نسبت به فعالیت‌های مرمت و احیاء در حال انجام و کند بودن حرکت رسیدگی به آثار تاریخی، فرهنگی در کلیه زمین‌ها اشاره شده است.

قضیه ۳: در توسعه ی پایدار گردشگری ایران مجموعه‌ای از عوامل ساختاری مداخله دارند.

اغلب کشورهای موفق در حوزه ی گردشگری، ساختاری را برگزیده‌اند که از نقش اجرایی دولت عبور کرده و این نقش را به بخش خصوصی و نیمه‌خصوصی واگذار کرده است. بدنه ی دولت کوچک شده و دولت به وظایف نظارتی، هماهنگی و سیاست‌گذاری خود می‌پردازد. بررسی ساختار گردشگری ایران نشان می‌دهد برخلاف کشورهای مذکور، بدنه ی نهادهای گردشگری بسیار بزرگ است و دولت تمامی نقش‌های بخش دولتی و حتی بخش خصوصی را به‌تنهایی اجرا می‌کند. در ایران از مطالعه و پژوهش تا اجرا، نظارت و کنترل را بخش دولتی بر عهده دارد. به‌طوری‌که بخش خصوصی کمتر در این حوزه مداخله می‌کند و هم چنان به حمایت مادر دولتی خود وابسته است.

حس مکان گردشگری، مدیریت مالی گردشگری، علم و فناوری‌های نوین گردشگری، ایمنی و امنیت و حکمروایی خوب در گردشگری به‌عنوان مقوله‌های فرعی این قضیه در نظر گرفته شده‌اند.

حس مکان محیط با ایجاد پیام‌ها و معانی می‌تواند وقوع برخی رفتارها را آسان کند یا مانع بروز برخی دیگر از رفتارها باشد. حس مکان گردشگری

به دلیل موقعیت سرزمینی ایران، توسعه ی گردشگری و تفریحات وابسته به آن، موجب پدید آمدن نگرانی‌ها و بیم‌هایی از تهدید و تخریب محیط‌زیست و میراث طبیعی، تاریخی و فرهنگی ساکنان محلی گشته است، در واقع گردشگری صنعتی، پاک و غیر مخرب نیست؛ بنابراین باید به اثرات گردشگری و به خصوص نگرانی‌های زیست محیطی توجه خاصی شود. مقوله ی نگرانی‌های زیست‌محیطی ایران را می‌توان در تبصره ی ۱۳ برنامه ی اول، تبصره‌های ۸۱، ۸۲ و ۸۳ برنامه ی دوم، ماده ی ۱۰۵ برنامه ی سوم، ماده‌های ۳، ۵۹، ۶۱، ۶۳، ۶۷، ۶۸ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۴۰، ۱۸۷، ۱۹۱، ۱۹۲ برنامه ی پنجم و ماده ی ۳۸ برنامه ی ششم مشاهده نمود. سنگ چامانگ^{۱۹}، ۲۰۱۸: ۲، پال و سرچیش^{۲۰}، ۲۰۱۷: ۸۴ و خونیتا و میشرا^{۲۱}، ۲۰۱۴: ۱۹ به نگرانی‌های زیست‌محیطی در توجه و ضرورت توسعه ی پایدار گردشگری اشاره کرده‌اند. هم‌چنین رهبری جمهوری اسلامی ایران در بیانات ۱۳۹۷/۱۲/۱۷ پدیده ی زمین‌خواری و اخیراً کوه خواری و ساخت‌وساز در ارتفاعات را از دیگر مسائل رنج‌آور و اسفبار کشور دانسته‌اند و تأکید کردند که دستگاه‌های مسئول باید قاطعانه با تعدی به جنگل‌ها به هر بهانه‌ای اعم از؛ هتل‌سازی و جذب گردشگر و ساخت حوزه ی علمیه و برخی توجیه‌های به‌ظاهر قابل‌قبول، مقابله کنند. هم‌چنین برای جلوگیری از اثرات تخریبی فعالیت‌های مرتبط با صنعت گردشگری به دلیل قرار گرفتن ایران در موقعیت استراتژیک خاص اعتقاد خبرگان بر این است که روند توسعه باید به سمت پایدارسازی صنعت گردشگری پیش رود. هاردی و همکاران^{۲۲} (۲۰۰۲) در این زمینه بیان می‌کنند که با بروز اثرات منفی گردشگری، نگرانی درباره ی کیفیت محیط‌زیست و آینده ی صنعت گردشگری نیز مطرح است (هاردی و همکاران، ۲۰۰۲: ۱۷۰). به مقوله ی اهمیت اثرات گردشگری در تحقیقات لیو و

^{۲۲} Hardy et al

^{۲۳} Liu et al

^{۲۴} Enemuo and Oduntan

^{۱۹} Sangchumngong

^{۲۰} Paul and sreejesh

^{۲۱} Khuntia and Mishra

کشورهای مختلف با استفاده از مدیریت مالی در گردشگری درصد هستند تا به اهداف خود مانند؛ تنوع‌بخشی به اقتصاد، اشتغال‌زایی، تعامل فرهنگ‌ها و گفت‌وگوها، حفظ محیط‌زیست و به‌طورکلی توسعه‌ی پایدار دست یابند. مدیریت مالی (سرمایه‌گذاری) برای توسعه‌ی پایدار گردشگری نقش مهم و مداخله‌گر را دارد که در تحقیقات بودانو و زسویک^{۳۰}، ۲۰۱۱: ۳۵ و هیا و همکاران، ۲۰۱۸: ۷۷ هم به اهمیت آن در توسعه‌ی پایدار گردشگری اشاره شده است و در سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری در این رابطه به سرمایه‌گذاری مستمر در تأسیسات و تجهیزات گردشگری، سرمایه‌گذاری‌های مناسب برای بهره‌برداری بهینه از امکانات و منابع موجود، حمایت از سرمایه‌گذاری‌های داخلی و خارجی و فراهم کردن زمینه جذب این منابع در حوزه‌ی گردشگری، نیاز به سرمایه‌گذاری مناسب برای به‌روز کردن تأسیسات و تجهیزات گردشگری کشور و گسترش سرمایه‌گذاری داخلی و خارجی و حمایت از آنان از طریق اعطای وام و تسهیلات اشاره شده است. مقوله‌ی مدیریت مالی گردشگری از خط‌مشی‌های برنامه‌ی اول بند ۳، ماده‌های ۱۳۰، ۱۶۵، ۱۶۶ برنامه‌ی سوم و ماده‌ی ۱، ۳۴، ۶۰ و ۱۱۴ برنامه‌ی چهارم، ماده‌های ۱۶۳، ۱۶۴ برنامه‌ی پنجم و ماده‌های ۳۶، ۵۲ و ۱۰۰ برنامه‌ی ششم استخراج شده است.

در عصر جدید فناوری اطلاعات و ارتباطات با توجه به افزایش عملکرد، سرعت عمل و کاهش هزینه‌ها در عرصه‌های مختلف موردتوجه قرار گرفته است. روش‌های نوین تکنولوژیکی گردشگری را می‌توان در ماده‌ی ۳ برنامه‌ی چهارم و ماده‌ی ۵۳ برنامه‌ی ششم دید. نتایج این قضیه در مقوله علم و فناوری‌های نوین گردشگری را می‌توان در تحقیق

ایران با اصالت اسلامی و ملی جاذبه‌های گردشگری، تناسب ساختاری با معماری اسلامی ایرانی و وجود زیرساخت‌های گردشگری ایجاد می‌شود. لین و کلر^{۲۵}، ۲۰۱۳: ۳۱۱ و وانگ و چن^{۲۶}، ۲۰۱۵: ۱۶ نیز به این مقوله‌ها اشاره کرده‌اند. مقوله‌ی حس مکان گردشگری در ماده‌ی ۱۵۶ برنامه‌ی سوم، ماده‌ی ۱۰۹ و ۱۱۳ برنامه‌ی چهارم و ماده‌ی ۱۹۴ برنامه‌ی پنجم مشاهده می‌شود. در ماده‌ی ۱۰۹ برنامه‌ی چهارم در این رابطه به نقش دولت به‌منظور حفظ و شناساندن هویت تاریخی ایران و بهره‌گیری از عناصر و مؤلفه‌های هویت ایرانی، شناسایی اصول و ضوابط شکل‌گیری معماری ایرانی - اسلامی در شهرها و روستاهای کشور به‌منظور معرفی ویژگی‌های هنرهای معماری ایرانی اسلامی از طریق انجام پژوهش‌های موردنیاز اشاره نموده است.

هم‌چنین دستیابی به شاخص‌های زیست‌محیطی، اجتماعی و اقتصادی توسعه‌ی پایدار مستلزم ایجاد ساختارهای هدایتی و حمایتی و وضع اهداف خاص سیاسی است و به همین دلیل، امروزه حکمروایی خوب به‌عنوان استراتژی دستیابی به توسعه‌ی پایدار گردشگری مطرح می‌شود و نیاز به همکاری دولت با نهادهای مدنی و مردم را در جهت توسعه‌ی پایدار برجسته می‌کند. نتایج این بخش از تحقیق در تحقیق‌های لیگای^{۲۷}، ۲۰۱۱: ۳۴، نانکو، ۲۰۱۷: ۲۷۷، لانه^{۲۸}، ۲۰۱۸: ۱۶۲ و بنیتو و همکاران^{۲۹}، ۲۰۱۶: ۳۹ آمده است. مقوله‌ی حکمروایی خوب در گردشگری در ماده‌های زیادی از برنامه‌های پنج‌ساله‌ی توسعه‌ی اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مانند تبصره‌ی ۱۳ برنامه‌ی اول، تبصره‌ی ۸۱ و ۸۲ برنامه‌ی دوم، ماده‌های ۱۰۴، ۱۲۱، ۱۲۸، ۱۳۰، ۱۶۵، ۱۶۶ برنامه‌ی سوم، ماده‌های ۲۸، ۳۴، ۶۰، ۱۱۴ برنامه‌ی چهارم، ماده‌های ۱۱، ۱۲، ۱۶۱، ۱۶۲، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۴۸، ۱۹۳ برنامه‌ی پنجم و ماده‌های ۳۸، ۳۶، ۵۳، ۹۸، ۱۰۰ برنامه‌ی ششم، مشاهده می‌شود.

²⁸ Lane

²⁹ Benedetto et al

³⁰ Bogdanov and zecvic

²⁵ Lin and Kler

²⁶ Wang and chen

²⁷ Ligay

برنامه‌ریزی و خطمشی‌گذاری مؤثر و اثربخش امروز از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است.

مشابه نتایج قضیه ی حاضر، گلدنر و ریچی^{۳۵} (۲۰۰۹) خطمشی‌گردشگری یک کشور را شفاف‌ترین شاخص رویکرد به توسعه ی پایدار گردشگری و نقشی که تمامی بهره‌وران در صنعت گردشگری باید ایفا کنند، می‌دانند (گلدنر و ریچی، ۲۰۰۹: ۴۱۴). خطمشی‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری را می‌توان در ماده‌های ۱۰۴ و ۱۲۸ برنامه ی سوم، ماده‌های ۲۸، ۵۸، ۶۵، ۶۶، ۶۷، ۶۸، ۷۲، ۱۰۴ و ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۲، ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۴، ۱۶۶، ۱۸۷، ۱۹۰، ۱۹۱ و ۱۹۳ برنامه ی پنجم و ماده ی ۲، ۳۸، ۵۳، ۵۷، ۸۶، ۹۷، ۹۸ و ۱۰۰ برنامه ی ششم مشاهده نمود.

در مقابل دست‌یابی به توسعه ی پایدار گردشگری فرایندی مستمر است و به نظارت دائم بر اثرات و اقدامات پیشگیرانه و یا اصلاحی در صورت ضرورت، نیاز دارد. رهبر جمهوری اسلامی ایران در بیانات ۱۳۹۳/۱۲/۱۷ چالش زیست‌محیطی را چالشی فراگیر در سراسر جهان برشمردند و با اشاره به آثار بلندمدت مسائل زیست‌محیطی، خاطرنشان کردند: تجربه‌های کشورهای مختلف نشان می‌دهد بسیاری از مشکلات محیط‌زیستی قابل‌پیشگیری و دارای راه‌حل هستند. مقوله ی نظارت و ارزیابی پایداری گردشگری در تحقیقات زو و فاکس، ۲۰۱۴: ۱۴۴ و کاتو و پروگنو، ۲۰۱۷: ۲۴۹ اشاره شده است. همچنین مقوله ی نظارت و ارزیابی پایداری گردشگری از تبصره ی ۸۲ برنامه ی دوم، ماده های ۱۰۴ و ۱۰۵ برنامه ی سوم، ماده‌های ۵۹، ۶۱، ۶۹ و ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده های ۱۴۸ و ۱۹۲ برنامه ی پنجم و ماده ی ۳۸ برنامه ی ششم استخراج شده است.

هم‌چنین روش‌های کلاسیک بازاریابی می‌تواند در کمک به دست‌یابی اشکال پایدارتر گردشگری ایران

کیم و کیم^{۳۱}، ۲۰۱۷: ۲ و علی و فرو^{۳۲}، ۲۰۱۴: ۲ مشاهده نمود.

امنیت پایدار، مرهون توسعه ی پایدار است و توسعه ی پایدار، امنیت را تضمین می‌کند و مشابه نتایج تحقیقات احمد فیطیری و همکاران^{۳۳}، ۲۰۱۵: ۱۲۴، برندان^{۳۴}، ۲۰۱۶: ۲۳۹ و صفایی، ۱۳۹۶: ۱ درباره ی اهمیت ایمنی و امنیت در توسعه ی پایدار گردشگری، در سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری به فرسوده‌شدن تأسیسات و تجهیزات گردشگری کشور و بهبود ایمنی در خطوط هوایی و جاده‌ای برای افزایش سفر اشاره شده است. در ماده ی ۱۸۱ برنامه ی سوم، ماده‌های ۳، ۲۸، ۳۴، ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۶۱، ۱۶۳ برنامه ی پنجم، مقوله ی ایمنی و امنیت در گردشگری بیان شده است.

قضیه ی ۴: توسعه ی پایدار گردشگری ایران

مستلزم رویکرد مدیریت بومی است.

رویکرد مدیریت بومی به معنای راهکارها و ابزارهایی برای یکپارچگی بهتر گردشگری و حفاظت از محیط طبیعی یا فرهنگی در مقاصد گردشگری ایران با استفاده از آموزه‌های اسلامی است. بدین منظور مدیریت توسعه ی پایدار گردشگری در ایران مشتمل بر هماهنگ‌سازی و کنترل عوامل مدیریتی و عوامل زمینه‌ای به‌منظور یکپارچه کردن تمامی منابعی است که در تحقق خطمشی‌های گردشگری نقش دارند. عوامل مدیریتی شامل خطمشی‌گذاری و برنامه‌ریزی گردشگری، بازاریابی گردشگری، مدیریت زیست‌محیطی منابع کشور، مدیریت حمل‌ونقل گردشگری، مدیریت منابع گردشگری، مدیریت کیفیت جامع گردشگری و نظارت و ارزیابی پایداری گردشگری نقش اساسی در این قضیه دارند. بر این اساس برای پایداری صنعت گردشگری در آینده،

^{۳۴} Brendan

^{۳۵}Goeldner and Ritchie

^{۳۱} Kim and Kim

^{۳۲} Ali and Frew

^{۳۳} Ahmad Fitri et al

نیروی کار با کیفیت عالی جذب و نگهداری کند، به‌عبارت‌دیگر، باید از نیروی کار پایدار برخوردار باشد. روشی که مدیران با نیروی کار رفتار می‌کنند؛ بیانگر این است که پایداری تا چه حدی درباره‌ی عدالت اجتماعی و برابری عمل می‌کند. هم‌چنین یکی از خبرگان مانع اصلی توسعه‌ی پایدار گردشگری در ایران را عدم مدیریت منابع و جاذبه‌ها معرفی کرده است. سیستم مدیریت محیط‌زیست عبارت است از مجموعه‌ای از فنون مدیریتی که ضمن حفاظت و نگهداری از منابع محیط‌زیست، به افزایش کارایی و بهره‌وری مکان‌های گردشگری کمک می‌کند. مقوله‌ی مدیریت زیست‌محیطی منابع کشور شامل؛ مفاهیم مدیریت سواحل، مدیریت جنگل، مدیریت منابع آب، مدیریت انرژی و مدیریت پسماند است. این مفاهیم در مقاله‌ی مالیک و باهات^{۳۸}، ۲۰۱۵: ۱۴ آمده است. هم‌چنین این مقوله از تبصره‌ی ۸۳ برنامه‌ی دوم، ماده‌ی ۱۲۱ برنامه‌ی سوم، ماده‌های ۳۴، ۶۱، ۶۳، ۶۶ و ۶۹ برنامه‌ی چهارم، ماده‌های ۱۳۴، ۱۴۰، ۱۴۸، ۱۹۰ و ۱۹۳ برنامه‌ی پنجم و ماده‌های ۵۷ و ۱۰۰ برنامه‌ی ششم استخراج شده است.

رابطه‌ی تنگاتنگ بین گردشگری و حمل‌ونقل را می‌توان در مفهوم دسترسی خلاصه نمود. در مقاله‌ی لیتمن و بارول^{۳۹}، ۲۰۰۶: ۳۳۴، به تأثیر حمل‌ونقل بر پایداری گردشگری اشاره شده است. مقوله‌ی مدیریت حمل‌ونقل گردشگری از ماده‌ی ۳۰ برنامه‌ی سوم، ماده‌ی ۲۸ برنامه‌ی چهارم، ماده‌های ۱۶۱، ۱۶۳، ۱۶۵ و ۱۶۶ برنامه‌ی پنجم و ماده‌ی ۵۲ برنامه‌ی ششم استخراج شده است.

در سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری؛ توجه به کیفیت یکی دیگر از راهکارهای مدیریتی توسعه‌ی پایدار گردشگری شناسایی شد و استانداردسازی تأسیسات اقامتی و تفریحی در حد کشورهای پیشرفته، منظور نمودن خدمات قابل‌ارائه به گردشگران خارجی در محاسبات صادرات غیرنفتی و بهبود کیفیت ارائه خدمات

مورد استفاده قرار گیرد. اکبریان و رضوانی (۱۳۹۵) در این زمینه بیان نموده‌اند که در تبلیغات اثربخش گردشگری یکی از مسئولیت‌های بازاریابی این است که تصویرهای فرهنگی را به جامعه معرفی کند، باید صدای جامعه‌ی میزبان در بازاریابی گردشگری طنین‌انداز شود و برای انجام این کار باید نمایندگان از جامعه‌ی محلی این مسئولیت را بپذیرند که تصویر فرهنگ محلی را موردبررسی قرار دهند (اکبریان و رضوانی، ۱۳۹۵: ۸۸). نتایج این قضیه در مقوله‌ی بازاریابی گردشگری در تحقیقات لیو و همکاران، ۲۰۱۷: ۱۰۰ و لانه، ۲۰۱۸: ۱۴۴ اشاره شده است. هم‌چنین در سند چشم‌انداز توسعه‌ی بخش میراث فرهنگی و گردشگری به اهمیت تبلیغات رسانه‌ای در سطح کشور و جهان، تغییر نگرش نسبت به کشور ایران در بازارهای هدف از طریق سرمایه‌گذاری مناسب در تبلیغات در حوزه‌ی گردشگری، معرفی بازارهای هدف و تقویت مبانی دوستی و همدلی بین کشورها در راستای توسعه‌ی گردشگری، گرفتن سهم مناسب از بازار گردشگری بین‌المللی با توسعه و معرفی میراث فرهنگی و گردشگری و دستیابی به سهم مناسب از بازار جهانی گردشگری با تنوع‌بخشی و ترویج چهره‌ی اسلامی- ایرانی اشاره شده است. به طور مشابه مقوله‌ی بازاریابی گردشگری از خط‌مشی‌های بند ۳ برنامه‌ی اول، ماده‌های ۱۰۹، ۱۱۳ و ۱۱۴ برنامه‌ی چهارم، ماده‌های ۳، ۱۱، ۱۲ و ۱۳۴ برنامه‌ی پنجم و ماده‌های ۸۶ و ۹۲ برنامه‌ی ششم استخراج شده است.

مدیریت منابع گردشگری یکی از راهبردهای مدیریتی توسعه‌ی پایدار گردشگری در ایران است. این مقوله در تحقیقات ساتوا^{۳۶}، ۲۰۱۲: ۴۱۹ و توحیدی^{۳۷}، ۲۰۱۴: ۲ به طور مشابه اشاره شده است. در رابطه با منابع انسانی و توسعه‌ی پایدار گردشگری می‌توان گفت زمانی گردشگری می‌تواند به بقای خود ادامه دهد که بتواند از تعداد کافی

^{۳۸} Malik and Bhat

^{۳۹} Litman and burwell

^{۳۶} sutawa

^{۳۷} Tohidy

می‌باید تمام گروه‌های ذی نفع در توسعه گردشگری مشارکت داده شوند. همانند نتایج تحقیق حاضر، لانه^{۴۲}، ۲۰۱۸: ۱۶۲، هیا و همکاران^{۴۳}، ۲۰۱۸: ۷۷ بیان می‌کنند که تمام گروه‌های ذی نفع باید در توسعه گردشگری مشارکت داده شوند. مقوله‌ی مشارکت و انسجام ذی نفعان گردشگری از خطمشی‌های برنامه اول بند ۳، ماده‌های ۱۰۴، ۱۰۵، ۱۵۶، ۱۶۳ برنامه ی سوم، ماده‌های ۳، ۲۸، ۶۹، ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۶۳، ۱۸۹، ۱۹۰، ۱۹۱، ۱۹۲، ۱۹۴ و ماده‌های ۳۸، ۵۲، ۸۶، ۹۷ برنامه ی ششم اقتباس شده است.

توسعه ی پایدار گردشگری در ایران مستلزم برنامه‌های آموزشی مناسبی است که به اصلاح شناخت‌ها و درک مردم بیانجامد، فعالیت گردشگری را بسط و گسترش دهد، مهارت‌های فنی و حرفه‌ای مرتبط با گردشگری را به‌خصوص در مردم کم‌درآمد جامعه افزایش دهد. مقوله ی آموزش و پژوهش گردشگری در تحقیق لی و سیه^{۴۴}، ۲۰۱۶: ۷۸۵ برای پایداری گردشگری نیز بیان شده است و این مقوله را می‌توان در خطمشی‌های برنامه ی اول بند ۳، تبصره ۸۱ و ۵۸ برنامه ی دوم، ماده ی ۳۰ برنامه ی سوم، ماده‌های ۶۰، ۶۴، ۱۰۹، ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده ی ۱۸۹ برنامه ی پنجم و ماده ی ۹۸ برنامه ی ششم مشاهده نمود. هم‌چنین در سند چشم‌انداز توسعه بخش میراث فرهنگی و گردشگری به بالا بردن سطح دانش در عرصه ی میراث فرهنگی و گردشگری با بهره‌گیری از ظرفیت‌های آموزشی، فرهنگی و رسانه‌ای کشور اشاره شده است.

مقوله ی مشارکت و انسجام ذی نفعان گردشگری در تحقیقات زو وفاکس^{۴۵}، ۲۰۱۴: ۱۴۳ و مقوله ی آموزش و پژوهش گردشگری در تحقیقات کاتو و پروگنو^{۴۶}، ۲۰۱۷: ۲۴۹ و مقوله ی فرهنگ‌سازی نسبت به گردشگری در تحقیقات لی و سیه، ۲۰۱۷:

گردشگری و سیستم صحیح نظارتی فعال از جمله ی این موارد است. در مقاله‌های بولیان و وهاب^{۴۰}، ۲۰۱۸: ۱ و منتصر و المنهوی^{۴۱}، ۲۰۱۳: ۱ نیز به اهمیت رویکرد مدیریت کیفیت جامع در توسعه ی پایدار گردشگری اشاره شده است. مقوله ی مدیریت کیفیت جامع گردشگری دارای سه مفهوم؛ کیفیت‌بخشی به خدمات گردشگری، کیفیت‌بخشی به زیرساخت‌های گردشگری و استانداردسازی گردشگری است. این مفاهیم را می‌توان در خطمشی‌های بند ۴ برنامه ی اول، تبصره ی ۸۲ برنامه ی دوم، ماده‌های ۱۶۳ و ۱۶۴ برنامه ی سوم، ماده‌های ۳، ۲۸، ۵۸ و ۶۳ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۲، ۱۶۱، ۱۶۶، ۱۹۲ و ۱۹۳ برنامه ی پنجم و ماده‌های ۵۸، ۹۵، ۹۷ و ۱۰۰ برنامه ی ششم مشاهده نمود.

در رویکرد مدیریت بومی در کنار عوامل مدیریتی، کنترل عوامل زمینه‌ای (فرهنگی) توسعه ی پایدار گردشگری نیز اهمیت دارد؛ زیرا موفقیت و پایداری هر نوع توسعه‌ای در حمایت فعال جمعیت محلی آن و در چارچوب فرهنگ محلی آن است؛ حتی با سیاستگذاری موفق گردشگری در صورت نارضایتی و مخالفت ساکنان محلی با توسعه ی گردشگری، در نهایت به توقف و بعضاً حذف کامل گردشگری در جامعه میزبان خواهد انجامید. در تایید این مهم خبرگان صنعت گردشگری نیز فرهنگ را موتور محرکه ی توسعه و مدیریت بومی گردشگری در ایران معرفی نمودند. آموزش و پژوهش گردشگری، فرهنگ‌سازی نسبت به گردشگری و مشارکت و انسجام ذی نفعان گردشگری به‌عنوان عوامل زمینه‌ای این قضیه است که چارچوب فرهنگی کشور ایران درباره ی توسعه ی پایدار گردشگری را تشکیل می‌دهد. هدف از توسعه ی گردشگری ایران رسیدن به نتایجی است که بهترین تعادل منافع و هزینه‌ها را برای تمام گروه‌های ذی نفع فراهم کند؛ بنابراین

^{۴۴} Lee and Hsieh

^{۴۵} Xu and Fox

^{۴۶} Kato and Progan

^{۴۰} Bhuiyan and Wahab

^{۴۱} Montasser and Al Manhaway

^{۴۲} Lane

^{۴۳} Hea et al

ملل اسراری را بر انسان آشکار می‌سازد که منجر به تسلیم انسان در برابر خدا شده است و اسرار تسبیح پدیده‌های هستی را در برابر پروردگار خواهد یافت. در آموزه‌های اسلامی سیر و سیاحت را روزه‌ای برای شناخت بهتر انسان و جهان نامیدند. هم‌چنین در رابطه با عبرت‌آموزی در سفر در مصاحبه یکی از خبرگان اشاره شده است.

مقوله ی غنای فرهنگی ایران اسلامی را می‌توان در بند ۳ برنامه ی اول، ماده‌های ۱۰۹، ۱۱۳ و ۱۱۴ برنامه ی چهارم و ماده ی ۶۳ برنامه ی ششم مشاهده نمود. این مقوله ی بدون رنگ و بوی اسلامی در تحقیقات جانوس و باجور، ۲۰۱۳: ۵۲۳؛ لی و سیه، ۲۰۱۶: ۷۸۴؛ پولیدو فرناندز و مرینیر رودریگوز^{۴۸}، ۲۰۱۸: ۱۴۴ اشاره شده است. هم‌چنین مقوله ی حفاظت از منابع گردشگری از بند ۳ خط‌مشی‌های برنامه ی اول، ماده‌های ۱۰۴، ۱۱۴، ۱۵۶، ۱۶۵ و ۱۶۶ برنامه ی سوم، ماده ی ۳۴، ۵۸، ۶۷، ۶۸، ۶۹ و ۱۱۴ برنامه ی چهارم، ماده‌های ۱۱، ۱۳۴، ۱۷۰، ۱۸۷، ۱۹۱ و ۱۹۳ برنامه ی پنجم و ماده ی ۲، ۳۸، ۹۸ و ۹۹ برنامه ی ششم استخراج شده است. مقوله ی حفاظت از منابع گردشگری در تحقیق کاستلانی و ساللا^{۴۹}، ۲۰۱۰: ۸۷۱ و هیگنز و دیسیبلیوس، ۲۰۱۸: ۱۵۸ به طور مشابه با مفاهیم حفاظت از منابع طبیعی کشور، حفاظت از میراث فرهنگی کشور و حفظ تنوع زیستی منابع اصیل ایرانی اشاره شده است. همان‌طور که توسعه ی پایدار گردشگری، سطح استانداردهای زندگی جوامع را بهبود بخشیده و در پی ارتقای کیفیت تجربه ی گردشگران است، باید حفظ محیط‌زیست را نیز به دنبال داشته باشد.

توسعه ی پایدار گردشگری باید پیامدهای منفی گردشگری بر محیط طبیعی را به حداقل رسانده و رفاه اجتماعی و فرهنگی جوامع میزبان را افزایش دهد (چوی، ۲۰۰۳: ۳۰). رفاه و کیفیت زندگی شامل مفاهیم رفاه عمومی جامعه ی ایرانی، رفاه انسانی، رفاه اکوسیستم‌های طبیعی و رفاه و خودکفایی

۷۸۵ و هرنانز و گیل^{۴۷}، ۲۰۱۶: ۵۳۶ مطرح شده است.

قضیه ی ۵: توسعه ی پایدار گردشگری ایران رفاه انسانی و رفاه اکوسیستم را در بردارد.

توسعه ی پایدار گردشگری را نمی‌توان جدا از مفهوم توسعه ی پایدار در نظر گرفت، از این‌رو، با توجه به مفهوم توسعه ی پایدار که در آن رفاه انسان و بهبود کیفیت زندگی آن‌ها و هم‌چنین رفاه اکوسیستم طبیعی تأکید شده است، می‌توان ادعان داشت که توسعه ی پایدار گردشگری ایران نیز اکوسیستم انسانی (گردشگر و جامعه ی محلی) و اکوسیستم طبیعی را به طور توأمان و با اهمیت برابری توجه دارد و از این منظر مردم جزء مکملی از اکوسیستم به حساب خواهند آمد و رفاه و آسایش یکی منوط به رفاه و آسایش دیگری خواهد بود. از این‌رو، توسعه ی پایدار گردشگری نیز همانند توسعه ی پایدار متضمن حفظ و بهبود آسایش در هر دو نظام است.

این قضیه، زیر قضیه‌های رضایت گردشگران، حفاظت از منابع گردشگری، غنای فرهنگی ایران اسلامی و رفاه و کیفیت زندگی (رفاه و خودکفایی اقتصادی، رفاه انسانی، رفاه عمومی جامعه ی ایرانی و رفاه اکوسیستم‌های طبیعی) است. تحقق توسعه ی پایدار در ایران مستلزم کشف فعالیت‌ها و اقداماتی است که به کاهش فقر، تقویت جایگاه سرزمین و حفظ هویت محلی بیانجامد. برای انجام این منظور بایستی گردشگری را توسعه داد که در عین تأمین رضایت گردشگران به اصول پایداری هم توجه کند. مقوله ی رضایت گردشگران در تحقیقات لانه، ۲۰۱۸: ۱۶۲ و مالیک و باهات، ۲۰۱۵: ۱۴ نیز اشاره شده است. رضایت گردشگران شامل مفاهیم تجربه‌اندوزی گردشگران، خدانشناسی گردشگران، خودشناسی گردشگران و عبرت‌آموزی گردشگران است. دیدار مناظر طبیعی، نگرش بر جایگاه زندگی و حکومت پیشینیان و مشاهده آثار سایر اقوام و

^{۴۹} Castellani and Sala

^{۴۷} Hernanz and Gil

^{۴۸} Pulido-Fernandez and Merinero-Rodriguez

ماده ی ۱۶۳، ۱۶۴ برنامه ی سوم، ماده‌های ۱۲، ۱۴۸، ۱۶۱، ۱۶۶، ۱۷۰، ۱۷۴، ۱۹۰، ۱۹۲ و ۲۰۴ برنامه ی پنجم و ماده‌های ۳۶، ۵۳، ۵۷، ۵۸، ۹۵، ۹۶، ۹۸ و ۱۰۰ برنامه ی ششم مشاهده می‌شود که به طور مشابه در مقاله ی گریو وادل و همکاران^{۵۰}، ۲۰۱۸: ۶۹ و لی، ۲۰۱۳: ۴۰ به این مقوله اشاره شده است.

اقتصادی است. رهبری جمهوری اسلامی ایران در بیانات ۱۳۸۹/۱۲/۱۷ به اهمیت محیط زیست و توسعه ی پایدار گردشگری در رفاه طیبه ی انسانی و شیرینی زندگی مردم اشاره کرده اند.

رفاه و کیفیت زندگی در بند ۴ خطمشی‌های برنامه ی اول، بند ۶ سیاست‌های کلی برنامه ی دوم،

منابع

منابع فارسی

شارپلی، ریچارد و تلفر، دیوید (۲۰۰۸). برنامه‌ریزی توسعه ی گردشگری در کشورهای درحال توسعه. ترجمه ی حمید ضرغام بروجنی (۱۳۹۴). تهران: مهکامه.

صفایی، امیررضا (۱۳۹۶). تحلیل آینده‌پژوهی نقش بیمه رضایت توریست در توسعه ی پایدار گردشگری ایران، مورد مطالعه: شهر اصفهان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته ی جغرافیا و برنامه‌ریزی گردشگری، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نجف‌آباد.

مخبر، عباس (۱۳۹۲). قبله عالم ژئوپولتیک ایران، تهران: نشر مرکز.

اکبریان، سعیدرضا و رضوانی، محمدرضا (۱۳۹۵). توسعه ی پایدار گردشگری (از مفهوم تا عمل)، شیراز: انتشارات دانشگاه شیراز.

جاودان، مجتبی، فیروزی، معصومه، ادیبی، زهرا و پاوای، سعیده (۱۳۹۳). ارزیابی سیاست‌ها و برنامه‌های توسعه ی گردشگری ایران در چارچوب رهیافت توسعه ی پایدار گردشگری، [اولین همایش بین المللی علمی راهبردی توسعه ی گردشگری جمهوری اسلامی ایران، جالش ها و چشم انداز](#). جهاد دانشگاهی، پژوهشکده ی گردشگری.

رکن‌الدین، عبدالرضا، مهدوی، داوود و پور طاهری، مهدی (۱۳۸۹). فرآیند بومی‌سازی شاخص‌های توسعه ی پایدار گردشگری روستایی. پژوهش‌های روستایی، شماره ی ۴، صفحات ۱-۱۴.

منابع لاتین

Agyeiwaah, Elizabeth, McKercher, Bob and Suntutikul, Wantanee. (2017). Identifying core indicators of sustainable tourism: A path

forward?, Tourism Management Perspectives 24 (2017) 26–33.

Ahmad Fitri Amir, Mohd Noor Ismawi Ismail and Toh Poh See. (2015).

^{۵۰} Garau-Vadell et al

- Sustainable Tourist Environment: Perception of international women travelers on safety and security in Kuala Lumpur, Asia Pacific International Conference on Environment-Behaviour Studies, Sirius Business Park Berlin-yard field, Berlin, 24-26 February 2014.
- Ali, [Alisha](#) and [Frew](#), Andrew J. (2014). "ICT and sustainable tourism development: an innovative perspective", *Journal of Hospitality and Tourism Technology*, Vol. 5 Issue: 1, pp.2-16.
- Barton, Alan W. and. Leonard, Sarah J. (2010). Incorporating social justice in tourism planning: racial reconciliation and sustainable community development in the Deep South, *Community Development*, Vol. 41, No. 3, July-September 2010, 298-322.
- Benedetto, Graziella, Carbonib, Donatella, Corintoc and Gian Luigi. (2016). Governance of Sustainable Tourism in a Vast Area Surrounding a National Park, *Procedia Environmental Sciences* 32 (2016) 38 - 48.
- Bhuiyan BA, Wahab AMHA (2018). Sustainable Tourism Sector Development in Negara Brunei Darussalam: Application of Total Quality Management Approach as Strategic Option, *Journal of Tourism & Hospitality*, 2018, 7:3.
- Bogdanov, N and zecvic, B. (2010). public-private Partnerships in the Development of Rural Tourism, (Part 2) in, *Sustainable to Tourism for Rural Development*, Publisher: The United Nations Development Programme (UNDP), Madrid, Spain.
- Bramwell, B., Higham, J., Lane, B., & Miller, G. (2017). Twenty-five years of sustainable tourism and the Journal of Sustainable Tourism: looking back and moving forward. *Journal of Sustainable Tourism*, 25(1), 1-9.
- Brendan, C., (2016). Tourism Culture: Nexus, Characteristics, Context and Sustainability, *Tourism Management*, Vol. 53, PP. 229-243.
- Castellani, V. & Sala, S. (2010). Sustainable performance index for tourism policy development, *Tourism Management* 31 (2010) 871-880.
- Choi, H.C. & Sirakaya, E. (2006). Sustainability Indicators for Managing Community Tourism, *Journal of Tourism Management*, Vol. 27, PP. 1274-1289.
- Choi, S.H. (2003). Measurement of Sustainable Development progress for Managing Community Tourism, Dissertation for PHD Texas A&M University.
- Díaz, Manuel Rodríguez and Rodríguez, Tomás F. Espino. (2016). Determining the Sustainability Factors and Performance of a Tourism Destination from the Stakeholders' Perspective, *Sustainability* 2016, 8, 951.
- Enemuo, Ogechi B & Oduntan Oyinkansola C. (2012). Social Impact Of Tourism Development On Host Communities Of Osun Oshogbo

- Sacred Grove, IOSR Journal of Humanities and Social Science (JHSS), Volume 2, Issue 6 (Sep-Oct. 2012), PP 30-35.
- Farmaki, Anna , Altinay, Levent, Botterill ,David & Hilke, Sarina.(2015). Politics and sustainable tourism: The case of Cyprus, *Tourism Management* 47 (2015) 178-190.
- Fazenda, N., Da silva, F.N., & Costa,C. (2010). Douro Valley Tourism Plan; The plan as part of a sustainable tourist destination development process, *Journal of World Hospitality and tourism*. 2(4):428-440.
- Garau-Vadell, Joan B., Gutierrez-Taño, Desiderio, Diaz-Armas, Ricardo. (2018). Economic crisis and residents' perception of the impacts of tourism in mass tourism destinations, *Journal of Destination Marketing & Management* 7 (2018) 68-75.
- Goeldner,C. R.,& Ritchie, J. B. (2009). *Tourism Principles, Practices,Philosophies* (11th Edition ed). Wiley, Hoboken,NJ.
- Hall,Derek. (2017). *Tourism and Geopolitics*. CAB International 2017.
- Hardy, A., Robert, J. Beeton, S. & Pearson, L. (2002).Sustainable Tourism: An Overview of the Concept and its Position in Relation to Conceptualization of Tourism, *Journal of Sustainable Tourism*, Volume 10, Issue 6, December, PP. 475-496.
- Hea, Peng, Hea,Yong & Xub, Feifei. (2018). Evolutionary analysis of sustainable tourism, *Annals of Tourism Research* 69 (2018) 76-89.
- Hernanz, Iris Martín and Gil, Fernando Martín. (2016). Heritage Interpretation And Sustainable Management Of Tourism In Rural Areas. The Cases Of Montejo De La Sierra And Patones, *Boletín de la Asociación de Geógrafos Españoles N.º 72 - 2016*, págs. 535-539.
- Higgins-Desbiolles, Freya. (2018). Sustainable tourism: Sustaining tourism or something more?, *Tourism Management Perspectives* 25 (2018) 157-160.
- Huili .H, Carol. K, Patrick. L&Gary. R. (2016). Property owners' attitudes toward sustainable tourism: Comparing coastal and mountain counties. *Tourism and Hospitality Research* 0(0) 1-13.
- Januszn ,Grabara K. & Bajdor,Paula.(2013). Towards to Sustainable Tourism Framework, Activities and Dimensions, *Procedia Economics and Finance* 6 (2013) 523 - 529.
- Kato, Kumi &Progano,Ricardo Nicolas. (2017). Spiritual (walking) tourism as a foundation for sustainable destination development: Kumano-kodo pilgrimage, Wakayama, Japan, *Tourism Management Perspectives* 24 (2017) 243-251.
- Khuntia Nabanita and Mishra Jitendra Mohan. (2014). Economic and Environmental Aspects of Sustainable Tourism Development - A Conceptual Study, *Atna, J Tour Stud*, 9, 1 (2014), 15-28.

- Kim, Dongwook and Kim, Sungbum. (2017). The Role of Mobile Technology in Tourism: Patents, Articles, News, and Mobile Tour App Reviews, *Sustainability* 2017, 9, 2082.
- Ko, T. G. (2005). Development of a tourism sustainability assessment procedure: a conceptual approach. *Tourism management*. 26: 431-445. Available from: WWW.Sciencedirect.com.
- Lane, Bernard. (2018). Will sustainable tourism research be sustainable in the future? An opinion piece, *Tourism Management Perspectives* 25 (2018) 161-164.
- Lee, Tsung Hung and Hsieh Hsin-Pei. (2016). Indicators of sustainable tourism: A case study from a Taiwan's wetland. *Ecological Indicators* 67 (2016) 779-787.
- Lee, Tsung Hung. (2013). Influence analysis of community resident support for sustainable tourism development, *Tourism Management* 34 (2013) 37-46.
- Ligay, Elena. (2011). An Assessment of 'Governance' for Sustainable Tourism Development: the case of North Cyprus, Institute of Graduate Studies and Research in partial fulfillment of the requirements for the Degree of Master of Science in Tourism and Hospitality Management.
- Lin, Paulin Wong Poh and Kler, Balvinder Kaur. (2013). Understanding Sense of Place in Tourism Development: The Case of Tunku Abdul Rahman Park, Sabah, Engaging Communities in Sustainable Tourism Development, Conference: BEST EN Think Tank XIII.
- Litman, T. and Burwell, D. (2006). 'Issues in sustainable transportation', *Int. J. Global Environmental Issues*, Vol. 6, No. 4, pp.331-347.
- Liu, Jingjing, Nijkamp, Peter, Huang, Xuanxuan & Lin, Derong. (2017). Urban livability and tourism development in China: Analysis of sustainable development by means of spatial panel data, *Habitat International* 68 (2017) 99-107.
- Malik, Mohammad Imran and Bhat, M. Sultan. (2015). Sustainability of tourism development in Kashmir – Is paradise lost?, *Tourism Management Perspectives* 16 (2015) 11-21.
- Montasser Youssef and Al Manhaway, Abd Alhakim. (2013). TQM critical success factors in hospitality Industry and their impact on Customer Loyalty, a theoretical Model, *International Journal of Scientific & Engineering Research* Volume 4, Issue 1, January 2013.
- Nunkoo, Robin. (2017). Governance and sustainable tourism: What is the role of trust, power and social capital?, *Journal of Destination Marketing & Management* 6 (2017) 277-285.
- Paul V. Mathew and Sreejesh S. (2017). Impact of responsible tourism on destination sustainability and quality of life of community in tourism destinations, *Journal of Hospitality and Tourism Management* 31 (2017) 83-89.

- Pulido-Fernández, Juan Ignacio & Merinero-Rodríguez, Rafael. (2018). Destinations' relational dynamic and tourism development, *Journal of Destination Marketing & Management* 7 (2018) 140-152.
- Risteskia, M., Kocevskia, J. & Arnaudov, K. (2012). Spatial Planning and Sustainable Tourism as basis for Developing Competitive Tourist Destinations, *Procedia-Social and Behavioral Sciences*, 44, PP. 375-386.
- Sangchumnong, Aunkrisa. (2018). Development of a sustainable tourist destination based on the creative economy: A case study of Klong Kone Mangrove Community, Thailand, *Kasetsart Journal of Social Sciences*, 1-8.
- Sharpley, R. & Telfer, D. (2008). *Tourism and Development in the Developing World*, Routledge, New York.
- Sutawa, Gusti Kade. (2012). Issues on Bali Tourism Development and Community Empowerment to Support Sustainable Tourism Development, *Procedia Economics and Finance* 4 (2012) 413 - 422.
- Tazim Jamal & Blanca Alejandra Camargo (2013). Sustainable tourism, justice and an ethic of care: toward the Just Destination, *Journal of Sustainable Tourism, Journal of Sustainable Tourism*, 2013.
- [Tohidy](#), Fateme. (2014). The Role of Human Resources Empowerment in the Sustainable Development of Tourism Industry, Science and Research Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran.
- Wang, S., & Chen, J. S. (2015). The influence of place identity on perceived tourism impacts. *Annals of Tourism Research*, 52, 16-28
- Weaver, David B. (2010). Geopolitical Dimensions of Sustainable Tourism, *Tourism Recreation Research* Vol. 35(1), 2010: 47-53.
- White, V., McCrum, G., Blackstock, K. L., Scott, A (2006). *Indicators and Sustainable Tourism: Literature Review*. The Macaulay Institute.
- Xu, Feifei, and Fox, Dorothy. (2014). Modelling attitudes to nature, tourism and sustainable development in national parks: A survey of visitors in China and the UK, *Tourism Management* 45 (2014) 142-158.
- Yasarata Muhammet, Altinay, Levent , Burns, Peter & Okumus, Fevzi. (2010). Politics and sustainable tourism development - Can they co-exist? Voices from North Cyprus, *Tourism Management* 31 (2010) 345-356.
- Yfantidou, G. Spyridopoulou, E, Kouthouris, Ch, Balaska, P, Matarazzo, M & Costa, G. (2016). the future of sustainable tourism development for the Greek enterprises that provide sport tourism. *Tourism Economics*, Vol. 23(5) 1155-1162.